

IMPACTUL CRIZEI DIN UCRAINA: RISCURI ȘI AMENINȚĂRI GLOBALE

Simona MOAGĂR - POLADIAN¹ Andreea DRĂGOI²

Rezumat

Actualul climat economic și politic internațional este marcat de existența unor tensiuni geopolitice generate de acutizarea crizei ucrainene, care a culminat cu anexarea Crimeei de către Rusia și impunerea unor sancțiuni economice reciproce în cadrul binomului UE - Rusia.

Pornind de la analiza interdependențelor economice existente în cadrul triadei Ucraina – Rusia – UE, evidențiată prin prisma unor macroindicatori relevanți (fluxul investițiilor străine directe și al schimburilor comerciale), lucrarea noastră își propune, printr-o abordare de tip foresight, analiza unor posibile scenarii de impact asupra climatului economic global al escaladării crizei din Ucraina, fiind evidențiate posibilele riscuri în condițiile unui climat economic globalizat și interconectat.

Cuvinte cheie: analiză foresight, Ucraina, Rusia, UE, investiții străine directe, schimburi comerciale, analiză de risc

Clasificare JEL: D8, D81, E00, E03, H77

---

¹ Doctor în economie, CS I, Institutul de Economie Mondială, Academia Română

² Doctor în economie, CS II, Institutul de Economie Mondială, Academia Română

1. Introducere

Actualmente, pe fondul tensiunilor induse de criza din Ucraina, atât la nivel politic, dar mai ales în plan economic, raportul de forțe între principalii actori geopolitici (UE, Rusia și Ucraina), care a fost unul predictibil decenii întregi, tinde să se redefinească, dobândind valențe noi.

Prezenta lucrare își propune o analiză a cauzelor economice ale crizei ucrainene, a impactului acesteia asupra relațiilor economice dintre statele implicate, a implicațiilor la nivelul schimburilor comerciale la nivel regional și mondial, având ca obiectiv examinarea unor scenarii și soluții pentru refacerea cooperării și înscrierea pe un trend de stabilitate a relațiilor UE și Ucrainei cu Rusia.

Unele analize recente (Yuhas, 2014) arată că la baza crizei din Ucraina stau o serie de factori care țin de imperative de interes economic și geostrategic din partea atât a partenerilor occidentali (UE și SUA), cât și a Rusiei. În opinia autorilor, în actualul context economic globalizat și interconectat, criza din Ucraina nu trebuie analizată unilateral prin evidențierea exclusivă a pierderilor economice și politice ale statului ucrainean, ci și prin prisma posibilelor riscuri și amenințări pe plan mondial. Pe fondul declanșării crizei financiar-economice internaționale, economia Ucrainei a fost grav afectată, redresarea sa ulterioară fiind periclitată de criza din Ucraina, care a debutat în toamna anului 2013. Potrivit statisticilor naționale oficiale (UKRSTAT, 2014), în 2009, Ucraina s-a confruntat cu o recesiune abruptă (contractia ritmului de creștere a PIB-ului fiind de -14,8%), iar pentru 2014, estimările arată că aceasta va intra din nou în recesiune, după un an de stagnare economică în 2013 (**Graficul 1**). În contextul procesului de extindere a UE către Estul și Centrul Europei, în 2004 din cele 10 noi state membre, 8 au fost din fostul bloc comunist, printre care și Polonia, vecina de la est a Ucrainei. Având practic graniță cu UE, prin includerea Poloniei, Ucraina, afectată pe de-o parte de criză, s-a orientat strategic către o intensificare a cooperării comerciale cu UE, considerată a avea potențiale efecte benefice asupra relansării sale economice.

Istoricul relațiilor economice dintre UE și Ucraina din 1998 și până în prezent (**Caseta 1**) ilustrează această abordare strategică a Ucrainei, de a crea un parteneriat economic de durată cu blocul comunitar.

Caseta 1: Istoricul relațiilor economice Ucraina - UE

1998 - Ucraina semnează Acordul de Parteneriat și Cooperare cu UE

2007 - 2011 - Ucraina negociază Acordul de Asociere cu accent pe crearea unei Zonei de Comerț Liber

2012 - În cadrul Consiliului UE din decembrie se adoptă Concluzii privind parteneriatul cu Ucraina și se reafirmă angajamentul pentru semnarea Acordului de Asociere

2013 - Adoptarea în cadrul Consiliului de Cooperare UE-Ucraina din 24 iunie a Agendei de Asociere UE-Ucraina

Noiembrie 2013 - Suspendarea pregătirilor de semnare a Acordului de Asociere în cadrul Summit-ului Parteneriatului Estic de la Vilnius

21 martie 2014 - Semnarea de către Ucraina a prevederilor preliminare ale Acordului de Asociere

27 iunie 2014 - Semnarea de către Ucraina a Acordului de Asociere

Pe de altă parte, Rusia s-a înscris, odată cu ascensiunea la putere a lui Vladimir Putin și consolidarea statutului de putere energetică mondială, pe un drum al refacerii dominației economice și geopolitice în Europa de Est, pe care a avut-o de la sfârșitul celui de-al doilea război mondial și până la destrămarea URSS în 1991. Proiectul central al acestui demers strategic al Rusiei l-a constituit crearea Uniunii Eurasiatice, Ucraina fiind invitată, în calitate de partener economic și politic tradițional, să facă parte din planurile sale de consolidare a influenței regionale asupra fostelor state membre ale fostei URSS. Un timp, Ucraina a oscilat între UE și Rusia, iar, potrivit unor analize din literatura de specialitate (Miller, 2013), acest veritabil „joc de yo-yo” a funcționat în avantajul său. Fără îndoială că agravarea situației economice a Ucrainei pe fondul efectelor negative induse de criză în planul schimburilor comerciale internaționale, a constituit un element catalizator al demersului său de întărire a cooperării cu UE, dar, după „momentul Vilnius” (Secrieru, 2013), a devenit de domeniul evidenței că în condițiile unor interconexiuni strânse cu economia rusă, schimbarea strategiei sale geopolitice a indus tensiuni în relația cu Rusia. În opinia autorilor, dacă sunt luate în considerare interesele firmelor producătoare și exportatoare de hidrocarburi legate de intrarea pe piața europeană, precum și soluțiile Rusiei la criza creată de sancțiunile economice impuse de UE (semnarea contractului cu China pentru livrarea de gaze și interzicerea importurilor de alimente și produse agricole din UE și SUA), se evidențiază faptul că Ucraina reprezintă actualmente doar „un nod” al complicatei rețele de interese economice, politice și militare dezvoltate în contextul crizei din Ucraina. Lucrarea de față își propune luarea în considerare a tuturor acestor legături și interese economice prin analiza unor scenarii posibile de soluționare a crizei din Ucraina și a efectelor economice pe care perpetuarea conflictului le-ar putea produce în cadrul triadei UE - Rusia - Ucraina.

2. Efectele crizei financiar-economice internaționale asupra geopoliticii regionale din Europa

Apărută ca o consecință a unor noi strategii geopolitice atât din partea Ucrainei, cât și a Rusiei, criza din Ucraina a evidențiat, potrivit unor analize din literatura de specialitate (Restuccia, 2014), modul în care deciziile politice pot escalada în mod rapid spre efecte economice negative deopotrivă la nivel regional și la scara largă a relațiilor internaționale între toți polii de putere implicați: Rusia, Uniunea Europeană și SUA.

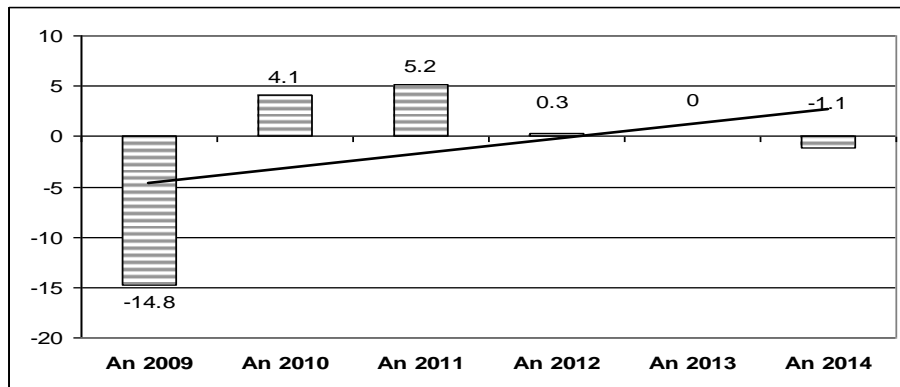
Unul dintre factorii declanșatori ai acestui eveniment³, care poate avea capacitatea de a redesena harta relațiilor economice internaționale, l-au constituit, așa cum se apreciază în literatura de specialitate (Baranovsky, 2000), noile imperative geopolitice ale Federației Ruse care vizau, odată cu accederea la putere a lui Vladimir Putin, recâștigarea statutului de mare putere regională prin impunerea proiectului Uniunii Eurasiatice care să aducă sub aceeași „umbrelă economică” fostele state sovietice. În timp ce Federația Rusă a militat pentru integrarea Ucrainei, Armeniei, Moldovei și Kazahstanului în noul proiect de cooperare politico-economică numit Uniunea Eurasiatică, Summit-ul Parteneriatului Estic, desfășurat în noiembrie 2013 la Vilnius, a reprezentat încercarea Uniunii Europene de a continua procesul de extindere spre Est. Summit-ul, desfășurat în capitala Lituaniei a reunit șefi de stat și de guvern din cele 28 de state membre, precum și pe cei din statele Parteneriatului Estic, iar „vedeta” acestuia, Ucraina, a anunțat că suspendă orice negociere cu câteva zile înainte de a semna Acordul de Asociere cu UE. Această decizie politică a declanșat fenomenul revoltei pro-europene⁴, adică a celor care susțineau o viitoare cooperare mai strânsă a Ucrainei cu blocul comunitar și chiar o posibilă integrare în structurile UE. Motivația acestei decizii neașteptate stă însă sub semnul imperativelor economice, în condițiile în care, în 2013, Rusia a amenințat cu creșterea taxelor vamale aplicate importurilor provenite din Ucraina, în cazul în care demersurile de apropiere de blocul comunitar ar fi continuat, ceea ce ar fi putut provoca pierderi substanțiale economiei Ucrainei care se afla deja pe panta recesiunii (**Graficul 1**).

---

³ Dar nu singurul, în condițiile în care, fără schimbarea bruscă de strategie a Ucrainei, concretizată în demararea negocierilor pentru semnarea Acordului de Asociere cu UE, este posibil ca evenimentele din Ucraina să nu fi cunoscut o evoluție atât de accelerată.

⁴ Revolta „pro-europeană” din Ucraina a fost denumită astfel pentru că factorul declanșator a fost decizia netransparentă a fostului președinte Viktor Yanukovici și a majorității Partidului Regiunilor - Partidului Comunist, înainte de Summit-ul de la Vilnius, când de la orientarea pro-europeană s-a ajuns la o „pauză” în negocieri.

Graficul 1: Evoluția PIB-ului în Ucraina, în perioada 2009 -2014 (%)

Sursa: UKRSTAT, 2013.

Reacția Federației Ruse privind o posibilă aderare la UE a unui stat pe care l-a considerat dintotdeauna ca făcând parte din sfera sa de influență a culminat cu sprijinirea separatiștilor pro-ruși și anexarea, în iunie 2014, a Crimeei, ceea ce demonstrează, așa cum apreciază unii analiști, că valorile succesive de extindere a UE și NATO în Europa Centrală și de Est sunt în continuare interpretate de Kremlin prin prisma jocului cu sumă nulă (Secieru, 2013). Ca urmare a crizei, Ucraina este confruntată în prezent cu două probleme fundamentale: situația economică dificilă și divizarea populației în pro-europeni, naționaliști antiruși (primii doi acum aliați) și pro-ruși. Însă, în contextul ocupării Crimeei de către forțele ruse și al tentativei de destabilizare a Estului Ucrainei, coeziunea ucraineană a devenit mult mai puternică, iar evenimentele din 18-22 februarie 2014⁵ au marcat întoarcerea Ucrainei din drumul spre Uniunea Euroasiatică către calea europeană. Fără a insista mai mult asupra factorilor politici și geostrategici care au condus la actualul conflict ruso-ucrainean, ne propunem, în cele ce urmează, o analiză a implicațiilor economice induse de criza din Ucraina, atât pentru principalii actori – Ucraina și Federația Rusă –, cât și pentru cei colaterali – țările membre ale UE care reprezintă parteneri comerciali importanți ai ambelor state –.

2.1. Relațiile economice UE-Rusia: pe cine afectează mai mult conflictul din Ucraina?

În relațiile dintre UE și Federația Rusă, intervenția acesteia din urmă în Crimeea a condus la o „răcire” a contactelor politice și la adoptarea unei serii de sancțiuni economice reciproce. Declanșarea crizei ucrainene, odată cu integrarea Crimeei în Federația Rusă a condus la tensionarea climatului geopolitic în zonă, dar

---

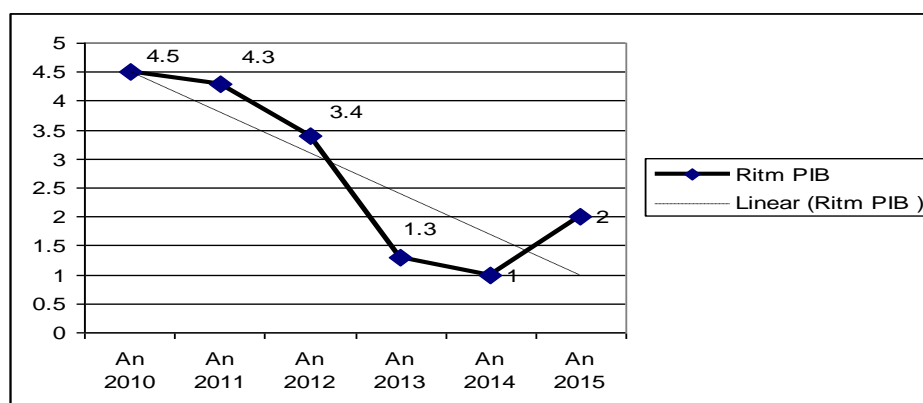
⁵ În Rada Supremă (organul legislativ din Ucraina), 386 de deputați din 450 au votat pentru noul guvern Yatseniuk și pentru demiterea fostului președinte.

și la impunerea unei serii de sancțiuni economice din partea UE și a SUA, al căror impact asupra evoluției economiei ruse nu poate fi ignorat.

2.1.1. Efecte asupra economiei Rusiei

În cele ce urmează, ne propunem o analiză a **evoluției economiei** Rusiei în perioada post-sanțiuni, cu evidențierea consecințelor în ceea ce privește securitatea sa economică. Ulterior anexării Crimeei la Federația Rusă, comunitatea occidentală democratică a considerat necesară impunerea unor sancțiuni economice, care, deși costisitoare, în special pentru UE, reprezentau expresia dezacordului față de politica expansionistă a Federației Ruse. Unele analize (The Economist, 2014) arată că mesajul impunerii sancțiunilor economice este acela de a sublinia pentru autoritățile de la Kremlin că o continuare a politicii expansioniste cu posibile consecințe și asupra altor state învecinate poate conduce la o izolare în plan politic și economic a Rusiei, cu consecințe nefaste asupra economiei naționale. Primele sancțiuni economice impuse de UE au vizat, în special, blocarea conturilor și acțiunilor mai multor persoane importante din Federația Rusă și neacordarea vizelor de călătorie unor personalități. De asemenea, la data de 20 martie 2014 au fost stabilite sancțiuni economice împotriva a 20 de membri ai cercului de apropiați ai lui Vladimir Putin și a băncii care i-a susținut pe aceștia, "Rossiya", a 15-a instituție de credit din Rusia, ca mărime, iar operatorii de plăți cu cardul Visa și MasterCard au sistat furnizarea serviciilor de plăți pentru această bancă ce deține unele dintre cele mai valoroase active ale statului. În cele mai recente analize publicate (IMF, 2014), experții FMI avertizează că încetinirea ritmului de creștere a PIB-ului Rusiei în anul 2015 este iminentă (**Graficul 2**), prognozele acestora indicând posibilitatea unei recesiuni economice în Rusia, pe fondul tensionării climatului economic și politic cu unii dintre principalii săi parteneri comerciali (UE și SUA) și al sancțiunilor impuse de aceștia, arătând că „economia rusă poate avea o evoluție sub așteptări ca urmare a incertitudinilor geopolitice rezultate din conflictul cu Ucraina și a sancțiunilor economice impuse”.

Graficul 2: Evoluția ritmului de creștere a PIB-ului în Rusia, în perioada 2010 -2015 (în %)

Nota 1: Datele pentru 2014 reprezintă estimări, iar cele pentru 2015 previziuni.

Nota 2: Linia punctată indică trendul linear al PIB-ului care, începând cu anul 2013 – debutul tensiunilor geopolitice prin summit-ul de la Vilnius – este puternic descendent.

Surse: IMF (2014), European Commission (2014), OECD (2014).

O altă repercusiune a climatului geopolitic tensionat și a sancțiunilor impuse Rusiei o constituie deprecierea rublei în raport cu principalele valute internaționale. Criza din Ucraina a precipitat drastic acest deznodământ. Potrivit estimărilor Băncii Centrale din Rusia (The Central Bank of Russian Federation, 2014), în perioada ianuarie-noiembrie 2014, rubla a scăzut cu aproximativ 50% în raport cu dolarul și 40% în raport cu euro. Ca urmare a sancțiunilor impuse în urma conflictului ucrainean, piețele internaționale s-au închis pentru companiile rusești, forțându-le să apeleze la băncile de stat și la investitorii locali. De altfel, analiștii FMI preconizează că și sectorul bancar național rus va fi afectat de criza din Ucraina, multe bănci rusești având o expunere importantă pe piețele din Ucraina, fapt ce se va repercuta negativ asupra evoluției economiei în ansamblul său. În mai 2014, constructorul auto francez Renault a anunțat că a înghețat planurile privind producerea de utilitare în parteneriat cu compania rusa ZIL, la o fabrica din Moscova, din cauza deprecierei accentuate a rublei.

În cele mai recente previziuni, agențiile de evaluare financiară Fitch și Standard&Poor's au coborât perspectiva ratingului suveran al Rusiei de la „stabilă” la „negativă”, din cauza impactului sancțiunilor impuse de SUA și UE asupra economiei țării. Potrivit evaluării agenției de rating Fitch, perspectivele evoluției economiei ruse pot fi afectate de faptul că băncile din SUA și UE ar putea fi reticente să împrumute Rusia în actualele circumstanțe, situație în care economia Rusiei poate intra în recesiune, iar sectorul privat ar putea avea nevoie de sprijinul statului, pe fondul declinului ISD și al retragerilor masive de capital extern. Banca Centrală a Rusiei a majorat în aprilie 2014 rata dobânzii-cheie cu 50 de puncte de bază, aceasta ajungând la 7,5%, în încercarea de a opri „fuga” capitalului străin și deprecierea rublei. Ulterior, rata dobânzii de referință a fost majorată succesiv la 8%, 9,5% și, respectiv, 10%, aceasta ajungând chiar la 17% în decembrie 2014. Unii

analizii internaționali (OCDE, 2014) estimează că aceste decizii, motivate de iminența presiunilor inflaționiste⁶, vor crea presiuni suplimentare asupra situației și așa dificile a țării, prejudiciată de sancțiunile occidentale și de deteriorarea percepției investitorilor străini care își retrag capitalul de pe piața rusă. De altfel, în cele mai recente estimări, Banca Centrală a Rusiei arată că situația politică internațională și tensiunile legate de aceasta afectează în mod direct producția și investițiile: „Creșterea productivității muncii este lentă, în timp ce investițiile productive continuă să se restrângă din cauza declinului profiturilor, a accesului limitat la finanțarea pe termen lung atât pe piețele internaționale, cât și pe cele interne, precum și a încrederii scăzute a consumatorilor și producătorilor” (CRB, 2014).

2.1.2. Interdependența UE-Rusia

În opinia autorilor, economia Rusiei nu este însă singura afectată în mod direct de criza din Ucraina, deoarece aceasta se repercutează și asupra economiilor statelor membre, pe fondul tensionării cooperării economice dintre UE și Rusia. În prezent, așa cum arată statisticile comunitare, între UE și Rusia există o puternică interdependență în planul schimburilor comerciale. Datele furnizate de Eurostat arată că în anul 2013, Rusia a reprezentat al treilea partener comercial pentru UE, în timp ce aceasta din urmă a continuat să ocupe locul I pentru Rusia. De asemenea, în domeniul investițiilor străine directe UE ocupă locul I în topul investitorilor din Rusia. De aceea, sancțiunile economice aplicate Rusiei pentru acțiunile sale din Ucraina, precum și reacția Rusiei de interzicere a unor importuri dinspre statele UE, în principal produse agricole și alimentare, afectează în același timp și companii din statele UE. Ca urmare a sancțiunilor economice impuse de către SUA și UE, Rusia a decis să riposteze economic prin interzicerea completă a importurilor de produse alimentare din UE și SUA. Interdicția de import se referă la carne de vită, porc, pasăre și pește, precum și la brânză, lapte, legume și fructe provenind din Statele Unite, Uniunea Europeană, Australia, Canada și Norvegia. Anterior am arătat că sancțiunile economice impuse ar putea conduce Federația Rusă către recesiune, dar, trebuie precizat faptul că și economiile statelor membre UE vor fi grav afectate de sancțiunile economice ale Rusiei, în condițiile în care se estimează că producătorii agricoli europeni vor înregistra pierderi de peste 2 miliarde de euro, ca urmare a faptului că vor fi lipsiți de una dintre principalele piețe de export, iar ca răspuns la această situație de criză, Comisia Europeană a alocat deja ajutoare în valoare de 125 de milioane de euro. Reprezentând cea mai mare piață de export pentru legumele și fructele din UE, Federația Rusă, este totodată al treilea mare partener comercial pentru blocul comunitar (**Graficul 3**), iar sancțiunile comerciale

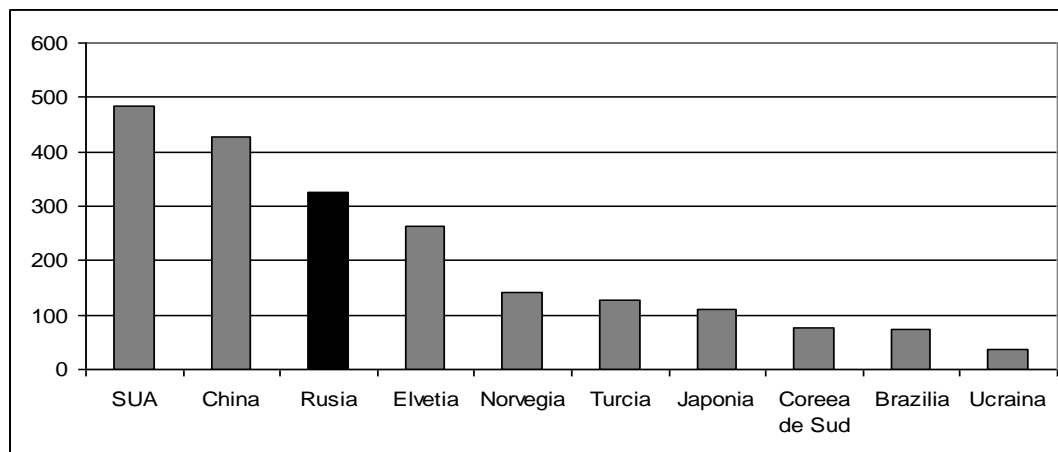
---

⁶ Un subiect sensibil pentru Rusia, care a cunoscut în trecut episoade de depreciere a monedei naționale și de creșteri substanțiale ale prețurilor, între 1997 și 1998 și între 2008 și 2009.

reciproce vor avea efecte economice cu un impact negativ pe termen lung pentru ambele părți.

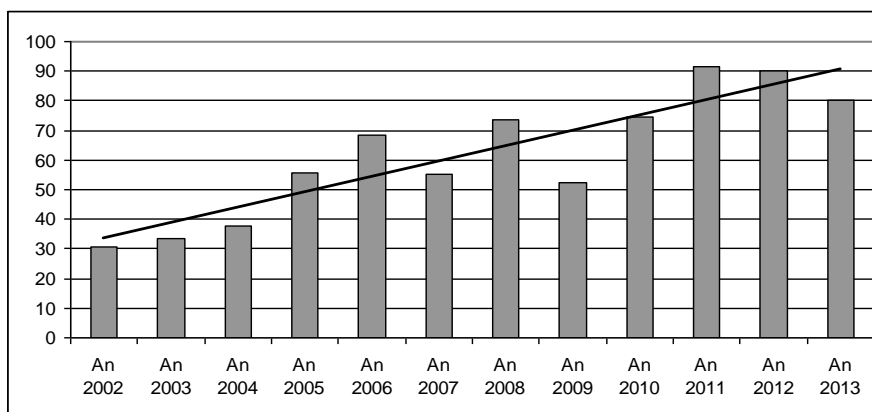
Graficul 3: Principalii parteneri comerciali ai UE (ținând cont de valoarea totală a fluxurilor de import și export) (miliarde de dolari)

Sursa: Directoratul General pentru Comerț al Comisiei Europene. Date valabile pentru 2013. Cele mai recent disponibile.

În trecut, dependența UE de importurile de gaz din Federația Rusă și creșterea treptată a prețurilor aferente au dus la înregistrarea unui excedent comercial semnificativ al Rusiei în relația cu UE. Se observă creșterea treptată a deficitului comercial al UE cu Rusia, de peste 3 ori în perioada 2002-2013 (**Graficul 4**). În perioada 2002-2013, schimburile comerciale dintre cele două părți au crescut în volum valoric, atât la export (creștere de peste 3,5 ori a exporturilor firmelor UE spre Rusia), cât la import (creștere de 3,3 ori a valorii importurilor UE). Datele statistice publicate de către Eurostat arată că între UE și Rusia s-a dezvoltat treptat o cooperare comercială și în domeniul investițiilor, ceea ce le face în prezent dependente una de cealaltă. În 2008, UE și Rusia au început derularea de negocieri pentru semnarea unui nou acord care să promoveze un cadru legislativ cu reguli clare și stimulative de ambele părți, care să ducă la creșterea comerțului bilateral. În 2010, însă, negocierile au fost înghețate, iar Rusia a avansat în crearea unei uniuni vamale cu Kazakhstan și Belarus. De precizat că UE a fost principalul aliat al Rusiei în negocierile purtate pentru aderarea sa la OMC în 2012.

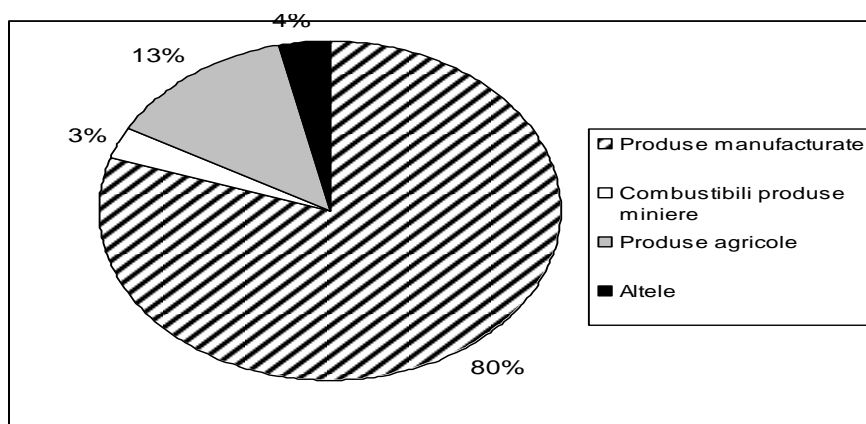
Graficul 4: Excedentul comercial înregistrat de Federația Rusă în schimburile comerciale cu UE (miliarde de euro) în perioada 2002 - 2013

Sursa: Eurostat, 2013

Analiza excedentului comercial pe care îl înregistrează Rusia cu UE arată că situația pe termen lung nu este favorabilă Rusiei. În timp ce Rusia exportă preponderent materii prime (în special țiței și gaze naturale), produsele importate din UE sunt în mare parte produse cu valoare adăugată mare: mașini și echipamente, produse chimice și produse alimentare (**Graficul 5**).

Graficul 5: Structura importurilor Federației Ruse din UE în 2013

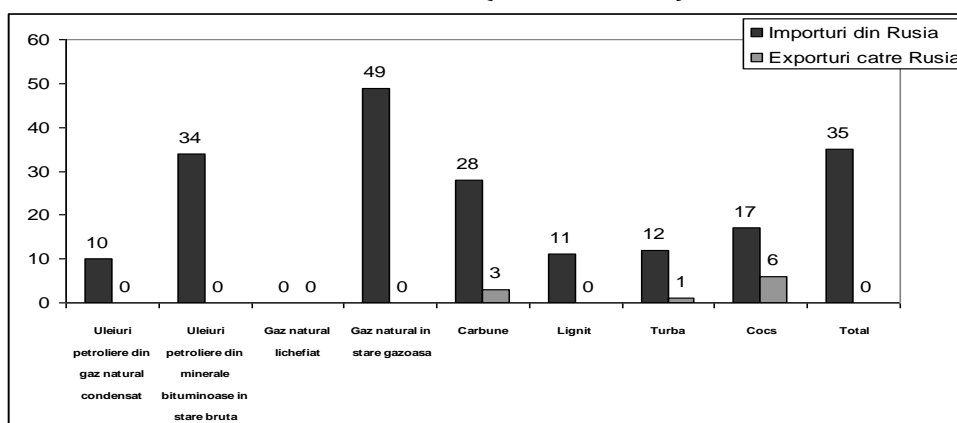

Sursa: UNCTAD, 2013.

În opinia autorilor, relațiile economice în cadrul triadei UE – Rusia – Ucraina seamănă cu un joc de domino: UE este principalul partener comercial pentru Rusia, în timp ce Rusia este principalul partener comercial al Ucrainei. Rusia exportă gaze naturale și petrol către UE și Ucraina, în timp ce acestea din urmă contrabalansează într-o anumită măsură cu alte produse (în special produse agricole, dar și echipament militar în cazul UE), conform cerințelor de consum. Datele statistice publicate de Eurostat arată că, în 2013, UE pe ansamblu a reprezentat al doilea partener comercial al Ucrainei după Rusia, atât la exporturi, cât și la importuri. UE are un înalt grad de dependență energetică față de Rusia, analiza pe principalele

categoriile de produse comercializate fiind relevantă în ceea ce privește dependența de importurile de hidrocarburi. **Graficul 6** relevă acest înalt grad de dependență. Astfel, în 2013, din totalul importurilor energetice ale UE, în valoare totală de 405,8 miliarde euro, circa 35% au provenit din Rusia. Pe categorii de resurse energetice, se observă că cea mai mare dependență a UE de importurile din Rusia se înregistrează la categoria gazului natural în stare gazoasă, 49% din totalul importat.

Graficul 6: Ponderea Rusiei în totalul importurilor și exporturilor energetice ale UE-28 în 2013 (în % din total)

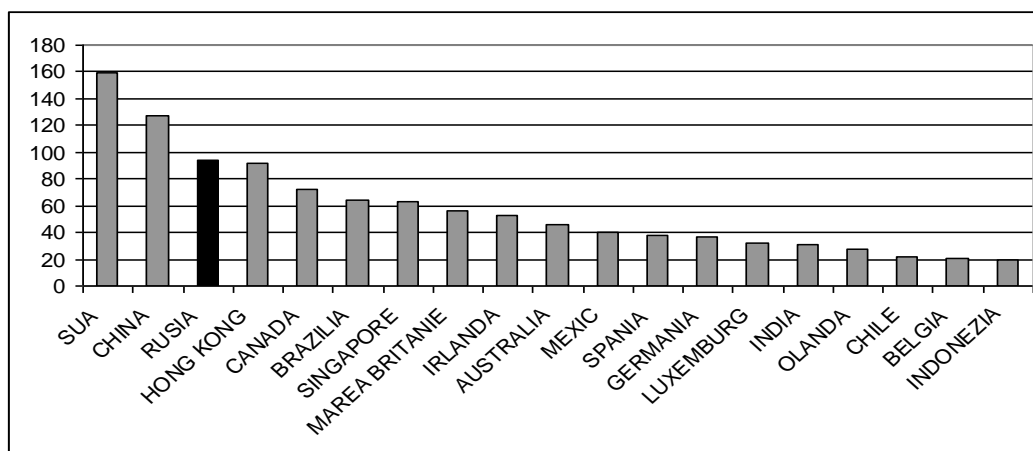

Sursa: Eurostat, 2013.

În opinia autorilor, această dependență energetică a UE față de Rusia este de așteptat să se mențină și în viitor, în condițiile în care progresul remarcabil pe care l-a înregistrat Rusia în ceea ce privește atragerea de ISD în 2013 (avansul acesteia de la locul 9 la locul 3 la nivel global, după SUA și China) (UNCTAD, 2014), a fost determinat și de achiziționarea de către compania de stat rusească Rosneft a companiei TNK-BP (cu suma de 57 miliarde de dolari), devenind astfel cea mai mare companie de petrol din lume. Mai mult, BP (British Petroleum) a acceptat să vândă partea sa din TNK-BP pentru suma de 17,1 miliarde de dolari și 12,84% din acțiunile Rosneft. De altfel, în 2013, politica de atragere a ISD a oficialilor ruși a captat interesul mai multor mari companii. Astfel, compania Abu Dhabi Mubadala Development a semnat un contract în valoare de 5 miliarde dolari cu oficialii ruși pentru dezvoltarea unor importante proiecte de infrastructură. Alte contracte în valoare totală de 8 miliarde dolari au fost semnate cu Bank Japan for International Cooperation (servicii bancare), Caisse Des Depots International (servicii financiare) din Franța, Fondo Strategico Italiano (servicii financiare) din Italia și Korea Investment Corporation (servicii financiare). Cu toate investițiile înregistrate în 2012-2013, Rusia a primit 20 de puncte suplimentare în clasamentul realizat de experții Băncii Mondiale cu privire la climatul de afaceri, fiind cea mai dinamică țară din grupul BRICS. Totodată, locul 3 în lume în ceea ce privește atragerea de ISD

a determinat analiștii de la UNCTAD să plaseze Rusia între cele mai atractive destinații pentru ISD (**Graficul 7**).

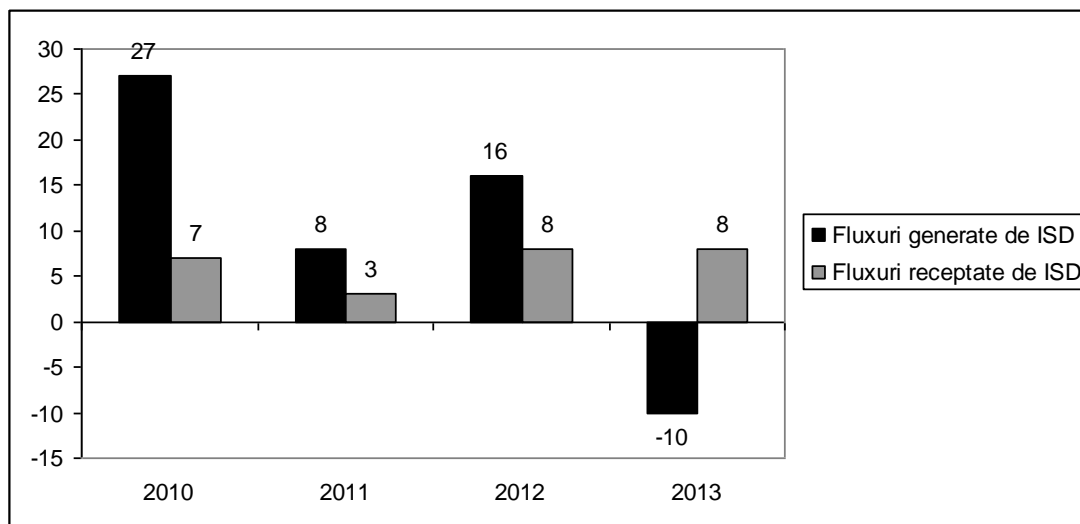
Graficul 7: Locul Rusiei în 2013 în clasamentul mondial al atragerii de ISD

Sursa: UNCTAD, 2014.

În acest context se impune precizat și faptul că Rusia este și un important receptor de ISD din partea UE, iar o eventuală „înghețare” a fluxurilor de ISD (atât a celor generate, cât și a celor receptate) implică riscuri de dezechilibre economice pentru ambele părți (**Graficul 8**).

Graficul 8: Privire de ansamblu asupra fluxurilor de ISD generate și receptate de UE în/din Rusia în perioada 2010 - 2013 (miliarde de euro)

Sursa: Eurostat, 2013.

În cele ce urmează vom arăta care au fost premisele și consecințele semnării Acordului de Asociere dintre Ucraina și UE, precum și impactul asupra tensionării climatului geo-politic în Europa de Est.

2.2. Acordul de Asociere dintre Ucraina și UE în contextul geopolitic actual

Procesul de încheiere a Acordurilor de asociere dintre UE și statele din Centrul și Estul Europei, inițiat după căderea Zidului Berlinului și destrămarea URSS, s-a aflat în centrul preocupărilor reprezentanților UE în perioada 1991-2000. O analiză a acordurilor încheiate în această perioadă arată faptul că acestea au avut un numitor comun: au ținut prea puțin seama de caracteristicile naționale. Statele candidate au fost supuse unui proces de monitorizare a îndeplinirii unor indicatori clari de convergență în perioada de tranziție la economia de piață liberă, și anume: 1. stabilitate macroeconomică asigurată prin politici monetare și fiscale care au avut ca obiectiv reducerea spiralei inflaționiste generată de liberalizarea prețurilor; 2. independența Băncii Centrale a fiecărui stat, prin elaborarea de politici monetare aplicate întregului sistem bancar național; 3. crearea unui sistem fiscal național, adaptat la realitățile economice.

Având în vedere condițiile impuse, precum și respectarea prevederilor din Acordurile de Asociere, UE a devenit treptat principalul partener comercial al fiecărui stat din Centrul și Estul Europei (CEEC). Primul summit mixt UE-CEEC a fost organizat la Bruxelles, în data de 5 februarie 1990, în centrul dezbaterilor aflându-se necesitatea înlocuirii Acordurilor de Comerț și Cooperare semnate înainte de 1990 cu Acordurile de Asociere. Comunicatul oficial de atunci a menționat faptul că Acordurile de Asociere la UE sunt adresate tuturor statelor Europei Centrale și de Est, cu excepția statelor fostei URSS. De menționat că Acordurile de Asociere au caracteristicile unor acorduri de comerț liber, fiind instrumente de pre-aderare. Treptat, UE a devenit principalul partener comercial al fiecărui stat din regiunea Europei Centrale și de Est, cu o pondere de peste 65%, față de o medie de 25% înainte de 1989. Revenind la Ucraina și la parteneriatele încheiate cu UE, este important de menționat că Acordul de Asociere dintre cele două părți nu specifică aderarea, ci numai creșterea schimburilor comerciale dintre cele două părți. De la început, Rusia a privit cu suspiciune extinderea cooperării UE cu statele Europei Centrale și de Est, considerând că îi poate prejudicia interesele sale economice și de cooperare în această regiune aflată istoric sub sfera sa de influență. În acest context, se impune menționat faptul că cele două state vecine, Rusia și Ucraina sunt interconectate strâns în ceea ce privește comerțul, investițiile și legăturile sociale. Din totalul populației Ucrainei, 17% este formată din etnici ruși, aceasta fiind cea mai mare pondere dintre toate statele cu care UE a dezvoltat Acorduri de Asociere. Din punct de vedere comercial, Rusia este de departe principalul partener comercial al Ucrainei, cu aproape 17,6 miliarde de dolari exporturi și 27,5 miliarde de dolari importuri (UKRSTAT, 2013). Din această perspectivă, unii analiști (Secrieru, 2013) arată că actuala criză din Ucraina, provocată de anexarea acesteia la Federația Rusă, trebuie privită într-un context

mai larg, al politicii promovate de Vladimir Putin de a constitui o zonă de liber schimb cu o parte din statele fostei URSS, în încercarea de a restabili rolul de mare putere regională a Rusiei. Privind retrospectiv la configurarea istorică a relației UE – Rusia, se impune menționat faptul că reuniunea de la Malta, în decembrie 1989, a stabilit că statele est-europene vor fi sprijinite în eforturile de reconstrucție economică și democratică subsecvente prăbușirii regimurilor comuniste și trecerii la economia de piață liberă, dar, unele analize din literatura de specialitate (Szporluk, 2000) subliniază faptul că acest acord nu era valabil și în cazul Ucrainei sau al altor state membre ale fostei Uniuni Sovietice. Uniunea Europeană, în politica sa de extindere a granițelor spre statele din Centrul și Estul Europei, după căderea Zidului Berlinului a vizat includerea de noi state din Estul și Centrul Europei, dar nu a privit atât de departe, spre Ucraina sau alte state din fosta URSS. Totuși, pe măsură ce extinderea a continuat spre Est, statele din fosta URSS au devenit posibile deschideri pentru intrarea pe piețe cu potențial atrăgător pentru firmele europene.

Ucraina, stat cu o populație de aproximativ 45 de milioane de locuitori, este abia pe locul 50 în clasamentul exportatorilor mondiali, ponderea exporturilor ucrainene în totalul mondial fiind de doar 0,37% (UKRSTAT, 2013). O țară de o asemenea mărime și cu o pondere atât de mică în comerțul mondial reflectă o dezvoltare economică mult sub potențial. Economia acestei țări este dependentă de relațiile comerciale cu marea putere vecină, Rusia. Pentru funcționarea economiei Ucrainei, aceasta are nevoie de importul a 75% din necesarul de resurse de petrol și gaze naturale și de întregul necesar de materie primă pentru funcționarea reactoarelor nucleare, iar principalul său partener comercial, Rusia îi acoperă în întregime această cerere. Și atunci, se pune în mod firesc întrebarea: de ce și-a schimbat Ucraina strategia geopolitică?

Răspunsul, în opinia autorilor, provine din rațiuni economice. Grav afectată de criza internațională, Ucraina a înregistrat o scădere economică de proporții, PIB-ul său reducându-se cu 14,9% în 2009, fapt ce a determinat o reorientare a strategiei sale economice și geopolitice. Analiza tratatelor dintre UE și Federația Rusă de la începutul anilor '90, după Perestroika inițiată de fostul președinte rus Mihail Gorbaciov, arată că statele membre ale UE de atunci s-au angajat să respecte granițele fostei URSS. Intrarea ca state membre cu drepturi depline a Poloniei și a altor state din vecinătatea Ucrainei în UE, în 2004, a dat speranță statelor din fosta URSS care până atunci nu se aflau în calculele UE: Ucraina, Moldova, Georgia, Armenia. La nivel militar, Ucraina este unul dintre cele cinci state foste membre ale URSS care au semnat un Parteneriat pentru Pace cu NATO, în 1994. Dialogul dintre cele două părți s-a intensificat după 2005, dar nu există încă niciun plan de acțiune, așa cum există în cazul Georgiei, Macedoniei, Muntenegrului și Bosniei-Herțegovina. Spre deosebire de celelalte state menționate, Ucraina se confruntă cu opoziția fermă a Rusiei, care consideră că includerea acestei țări în NATO este „o

amenințare directă la adresa sa”, această temere fiind împărtășită și de o parte importantă a populației ucrainene⁷.

2.3. Interesele firmelor din afara UE, furnizoare de gaz, pe piața europeană

Având în vedere efectul de incertitudine pe care criza ucraineană l-a produs la nivelul relațiilor comerciale în UE⁸ și analizând structura balanței comerciale pe relația UE-Rusia se observă dependența substanțială, de aproximativ 70%, a aprovizionării cu resurse petroliere a UE. Pe de altă parte, firmele din afara UE, în special cele americane, producătoare de gaz lichefiat, văd în piața europeană o sursă de venit ce le-ar asigura profituri consistente și o creștere economică durabilă. După mai mult de trei decenii de prohibiție, SUA au obținut permisiunea de a exporta produse petroliere cu un grad scăzut de prelucrare pe piața europeană. Dacă în scurt timp, va obține și acordul pentru exportul de gaz lichefiat, atunci pe de-o parte se reduce dependența statelor UE de gazul rusesc și, pe de altă parte, firmele americane vor avea profituri substanțiale. În conformitate cu un raport recent al Administrației SUA pentru Informare pe Energie (EIA), UE, Turcia, Norvegia, Elveția și statele balcanice care nu sunt membre ale UE au consumat 660,4 mii de miliarde de metri cubi de gaz natural în 2013. Din acest total, Rusia a acoperit 30%, cea mai mare cantitate venind prin intermediul conductelor din Ucraina. De precizat că în anii de dinaintea crizei financiare internaționale, peste 80% din gazul rusesc trecea prin conductele aflate pe teritoriul Ucrainei spre UE, această pondere scăzând treptat la 60% după construirea magistralei North Stream, care aprovizionează direct Germania prin Marea Baltică și care a fost finalizată în 2011. În prezent, consumul de gaz din Ucraina provine în proporție de 60% de la Gazprom. După recente evenimente politice din Ucraina, Parlamentul acestei țări a căzut de acord să negocieze prețul trecerii prin conductele aflate pe teritoriul său cu companiile provenite din SUA și UE. Dacă negocierile ajung să se materializeze cu un acord, atunci companiile străine vor deține până la 49% acțiuni, în timp ce Ucraina va păstra controlul, cu 51% din total. Unii analiștii (Nafeez, 2014) apreciază că dacă un asemenea model de afaceri va fi adoptat, atunci încrederea în economia ucraineană va crește, ceea ce va duce treptat la scăderea dependenței economice de Rusia. Un asemenea acord ar contribui la scăderea importanței proiectului South Stream care leagă Rusia cu statele din Sud-Estul Europei pe sub Marea Neagră. Totuși, prelungirea tensiunilor din Ucraina creează

---

⁷ Un sondaj de opinie Gallup a arătat în 2008 că 45% din cei cetățenii ucraineni intervievați văd într-un parteneriat cu NATO o amenințare pentru Ucraina, comparativ cu numai 15% care s-au declarat în favoarea intrării în NATO.

⁸ Respectiv impactul sancțiunilor economice reciproce UE – Federația Rusă, date în contextul crizei din Ucraina.

incertitudine în UE privind aprovizionarea cu gaz. Ridicarea interdicțiilor la exporturile de gaz natural lichefiat din SUA nu rezolvă situația pe termen scurt, deoarece este necesară construirea de infrastructură necesară. În plus, costul transportului maritim al gazului natural lichefiat spre Europa este mult mai mare comparativ cu transportul gazului rusesc.

3. Scenarii cu privire la ieșirea din criza ucraineană

Din punct de vedere economic, așa cum am arătat, criza ucraineană nu are un impact substanțial asupra comerțului mondial, dacă luăm în calcul cota de piață a acestei țări. Deși au trecut aproape 22 de ani de la câștigarea independenței de URSS, Ucraina se află între statele cu un indice scăzut al libertății economice, situându-se pe locul 155 în lume, cu un scor de 49,4, sub media regională de 67,1 și sub indicele mediu mondial de 60,3. Indicele libertății economice are printre componentele sale gradul de corupție și respectarea drepturilor de proprietate, unde Ucraina înregistrează cele mai scăzute valori din regiune și una dintre cele mai reduse din lume. Legăturile magnaților cu politicienii de top le asigură privilegiile și profituri uriașe acestora. Contractele încheiate nu sunt întotdeauna respectate, iar exproprierea este întotdeauna o posibilitate. Importanța economică a prelungirii crizei trebuie însă privită prin efectele colaterale și prin prisma efectului său de domino.

Piesa centrală a studierii impactului actualului conflict este interdependența comercială Rusia-UE și Rusia-Ucraina. Interesul UE pe plan extern este reprezentat de statele sale puternice și influente. Din punct de vedere al presiunilor NATO, Germania constituie piesa centrală în UE. Dacă ar fi să luăm în considerare anunțul făcut de cancelarul german Angela Merkel cu privire la reducerea cheltuielilor militare prin reducerea bugetului de apărare pentru 2015 cu circa un miliard de euro (de la 33,3 la 32,4 miliarde euro) într-o perioadă în care economia Germaniei înregistrează rezultate mult mai bune decât economiile majorității statelor UE, se impune concluzia că un conflict militar nu este încă luat în calcul. Germania privește tensiunile dintre Rusia și Ucraina într-un mod pacifist, interesele sale economice fiind cele care motivează o asemenea abordare (Eurostat, 2014). Astfel, în prezent, Germania este pe primul loc în UE în ceea ce privește exporturile UE către Rusia, cu 30% din total, absorbind în același timp 20% din importurile UE din Rusia. Următorii parteneri comerciali importanți din UE sunt: Italia, Olanda, Polonia și Franța. De menționat că, în 2013, 85% din exporturile UE către Rusia au fost reprezentate de produse prelucrate, în timp ce aproximativ 70% din importuri de hidrocarburi. În mod cert, în Europa, preocupările privind situația din Ucraina sunt urmărite prin prisma intereselor economice ale statelor puternice din UE. Dacă ținem seama de faptul că în conformitate cu Strategia europeană de securitate din 2003 obiectivul central era construirea unui „inel” de state bine guvernate în jurul

UE, atunci Ucraina are un rol de jucat în acest context, respectiv să devină un stat democratic, cu economie de piață solidă, la granița UE.

Ce variante se prefigurează pentru oprirea conflictului din Ucraina? Are Rusia interesul să conducă la scindarea Ucrainei (pe modelul Germaniei din trecut) prin anexarea Crimeei? În opinia autorilor, Rusia nu dorește o Ucraină scindată deoarece regiunile din vestul Ucrainei s-ar apropia de UE și vor beneficia de fonduri investiționale substanțiale, ceea ce ar duce la creșterea nivelului de trai. O astfel de evoluție ar crea un decalaj de bunăstare între cetățenii celor două Ucraine, ceea ce ar duce din nou la manifestări și tensiuni în zonă. O variantă probabil mai puțin dureroasă ar fi crearea unei federații de regiuni într-un singur stat, Ucraina, în care controlul rusesc asupra Crimeei să fie stipulat în acordurile viitoare. Rusia nu ar avea interes în scindarea Ucrainei, dar cu siguranță are interese de menținere a Crimeei în zona sa de control, având în vedere poziția sa geostrategică. Varianta agreată de Rusia ar fi și în interesul statelor din UE, având în vedere puternicele legături comerciale și a investițiilor străine în zonă. Un asemenea scenariu, al federalizării ar fi benefic și pentru Ucraina, deoarece ceea ce ar câștiga din intrarea pe piața comunitară, respectiv creșterea estimată de 0,5% a PIB-ului, ar pierde din aplicarea de taxe vamale majorate la exporturile spre Rusia. Pe moment, sprijinul financiar provenit de la UE (prin intermediul Pachetului de Sprijin Financiar adoptat de către Comisia Europeană) pare să compenseze pierderile suferite ca efect al tensiunilor cu Rusia, dar Ucraina, în mod firesc, dorește ca apropierea de UE să conducă în scurt timp la o creștere vizibilă a nivelului de trai. Ceea ce, în opinia autorilor, este aproape imposibil pe termen scurt și mediu având în vedere argumentele aduse anterior, respectiv:

a. Dependența de Rusia atât a Ucrainei cât și a majorității statelor europene, membre ale UE în ceea ce privește importurile de hidrocarburi. Soluțiile viabile nu pot fi aplicate pe termen scurt deoarece infrastructura ce trebuie redesenată pe alte posibile rute nu se poate construi pe termen scurt;

b. Un înalt grad de interdependență în ceea ce privește investițiile străine directe, a statelor din UE în Rusia, dar și a capitalului rusesc în UE, ceea ce va determina un lobby puternic al corporațiilor implicate pentru găsirea unei soluții diplomatice la criza din Ucraina;

c. Cu toate că Ucraina este o țară cu un potențial imens ca efect al unei economii neeficiente și nedezvoltate, ceea ce o face atractivă pentru investitorii străini, atât din UE, cât și din SUA, China și Japonia, totuși interesele economice ale acestora în Rusia sunt mai importante, având în vedere imensul său potențial geostrategic și geoeconomic;

d. Puterile occidentale și SUA nu doresc ca Rusia, mare putere militară, să intre în colaps economic, aceasta putând duce la extinderea tensiunilor de natură politică, economică și nu numai. În plus, se dorește protejarea investițiilor făcute prin proiectele derulate în ultimii ani, a căror valoare a determinat ca Rusia să

ajungă pe locul al treilea în clasamentul principalilor receptori de ISD la nivel mondial. În condițiile în care criza din Ucraina va continua, pierderile economice vor fi reciproce pentru toți actorii implicați. De aceea, în opinia autorilor, pentru contracararea riscurilor de destabilizare regională, se impune o atitudine moderată și deschisă spre negociere a tuturor actorilor implicați, în condițiile în care viitorul relațiilor economice dintre Ucraina, Rusia și UE are o importanță vitală pentru menținerea stabilității economice în zonă.

Bibliografie

- Baranovsky, V. (2000). Russia: A Part of Europe or Apart from Europe?. *International Affairs*. 76. (Issue 3), 443–458, disponibilă la:
<http://www.jstor.org/discover/10.2307/2625948?sid=21105060352591&uid=3738920&uid=4&uid=2>.
- The Central Bank of Russian Federation. (2014). *Bulletin of Banking Statistics* No. 12 (259), December, disponibilă la: <http://www.cbr.ru/eng/publ/BBS/Bbs1412e.pdf>.
- Chifu, I. (2014). *Prospective of Ukraine Crisis: Scenarios for a mid-long term evolution*. București, Editura Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale.
- DG Trade. (2014). *EU-Russia Trade Statistics*, Disponibilă la:
http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113440.pdf.
- The Economist. (2014). *The cost of stopping the Russian bear now is high – but it will only get higher if the West does nothing*. April 29, disponibilă la:
<http://www.economist.com/news/leaders/21600979-cost-stopping-russian-bear-now-high-but-it-will-only-get-higher-if-west-does>.
- European Commission. (2014). *Economic Forecast*. Brussels, disponibilă la:
http://ec.europa.eu/economy_finance/eu/forecasts/index_en.htm.
- European Council. (2003). *European Security Strategy (ESS)*. Brussels, disponibilă la:
<http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>.
- Eurostat. (2014). *EU28 trade in goods deficit with Russia fell slightly to 66 bn euro in the first nine months of 2013*. STAT/14/1324 January 2014. Brussels, disponibilă la:
http://www.europa.eu/.../press-release STAT-14-13_en.pdf.
- European Security Strategy. (2003). *A secure Europe in a better world*. Brussels.
<http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>
- International Monetary Fund. (2014). *Russian Federation: Concluding Statement for the 2014 Consultation Mission*, disponibilă la:
<http://www.imf.org/external/np/ms/2014/043014a.htm>.
- Index of Economic Freedom. (2005). Ukraine, disponibilă la:
<http://www.heritage.org/index/country/ukraine>
- Gutkin, M. (2014). Sanction impact on Russia will have little immediate effect. *World News*. No.1, disponibilă la:
http://article.wn.com/view/2014/03/17/Analysts_Consider_Sanction_Impact_On_Russia/
- Karaganov. S. (2014). Time to End the Cold War in Europe. *Russia in Global Affairs*, disponibilă la:
<http://eng.globalaffairs.ru/pubcol/Time-to-End-the-Cold-War-in-Europe-16599>.

- Lukyanov, F. (2011). Central Asia: An Indicator of Russia's Imperial Aspirations. *Global Affairs*. No.2, disponibilă la:
<http://eng.globalaffairs.ru/redcol/Uncertain-World-Central-Asia-An-Indicator-of-Russias-Imperial-Aspirations-16083>
- Miller, A. (2003). Ukraine between EU and Russia:Dangers and Opportunities. *Institute for Human Sciences Working Papers*, disponibilă la:
<http://www.iwm.at/events/event/ukraine-between-eu-and-russia-dangers-and-opportunities/>
- Nafeez, A. (2014). Ukraine crisis is about Great Power oil, gas pipeline rivalry. *Institute for Policy Research and Development, Working Papers*, disponibilă la:
<http://www.theguardian.com/environment/earth-insight/2014/mar/06/ukraine-crisis-great-power-oil-gas-rivals-pipelines>.
- OECD. (2014). *Russian Federation - Country Survey*, Paris, disponibilă la:
<http://www.oecd.org/eco/surveys/economic-survey-russian-federation.htm>.
- Restuccia, D. (2014). Serious global implications of the Crimea crisis. *Voxxi Newsletter No.1/March 2014*, disponibilă la: voxxi.com/tag/Russia.
- Secieru, S. (2013). *Iluzia integrării eurasiatice*, Policy Brief CRPE, disponibilă la:
www.crpe.ro/tag/stanislav-secieru/
- Szporluk, R. (2000). *Russia, Ukraine and the Breakup of the Soviet Union*, Hoover Institution Press.
- Standard&Poor's. (2014). *Russia's Credit Rating to BBB-*, April 25, 2014, disponibilă la:
<http://www.standardandpoors.com/>.
- UKRSTAT. (2014). *Social and Economic Development of Ukraine*, disponibilă la:
http://ukrstat.org/en/operativ/operativ2014/mp/op/op_e/op0214_e.htm.
- UNCTAD. (2014). FDI flows inward and outward on Russian Federation. *World Investment Report 2014*, disponibilă la:
http://unctad.org/en/publicationslibrary/wir2014_en.pdf.
- U.S. Energy Information Administration (EIA) (2014). *World Shale Gas and Shale Oil Resource Assessment*. Disponibilă la:
<http://www.eia.gov/analysis/studies/worldshalegas/>
- Yuhas, A. (2014). From Crimean War to Collapse of the USSR: Ukraine's crisis explained. *New Delhi Times*, disponibilă la: <http://www.newdelhitimes.com/from-crimean-war-to-collapse-of-ussr-ukraines-crisis-explained>.
- World Bank. (2014). *Doing Business*. Disponibilă la:
<http://www.doingbusiness.org/reports/global-reports/>